

De materiële toestand van de Abdij van Berne te Vilvoorde in het jaar 1787

In het Algemeen Rijksarchief te Brussel (Fonds Kerkelijk Archief van Brabant 5565) berust een stuk, dat de Abdij van Berne betreft. Het is gedateerd op 16 april 1787, dus twee jaar voor het begin van de Franse Revolutie. De abdij was toen nog gevestigd in haar refugiehuis te Vilvoorde in het hertogdom Brabant van de Oostenrijkse Nederlanden. Het stuk telt 8 bladen van groot formaat (21 × 33 cm), die met een touwtje links onder bijeen zijn gebonden. Het is van de hand van Abraham van Herck, de provisor van genoemde abdij. Daarin geeft hij een duidelijk en keurig geschreven overzicht van inkomsten en uitgaven van de Abdij van Berne in het jaar 1787.

In die dagen was Adrianus de With sinds 1784 abt van Berne. Hij is geboren te Hilvarenbeek op 19 maart 1729 en stierf, toen hij per rijtuig op reis was, in de armen van zijn provisor op 2 mei 1793 te Contich bij Antwerpen. Men reed door naar Vilvoorde. Daar werd hij afgelegd om daarna in de abdijkerk van Grimbergen te worden begraven. Jacobus Grevers volgde hem op. Antonius van Geel, de pastoor van Vlijmen, was zijn prior. Deze heeft de abdij bestuurd tijdens de sedisvacatie van 1799 tot begin 1805, het jaar waarin hij is gestorven en waarin Petrus Beckers op 10 januari tot abt werd gekozen.

Uit het financieel verslag komen we terloops op de hoogte van ook andere zaken dan alleen van de materiële welstand van de abdij. De abdij telde in het jaar 1787 slechts vijftien leden. Op bladzijde 15 staat namelijk te lezen: «Ons abdije is van haare fundatie af nooyt bepaalt geweest op een seker getal van religieusen, nocte deese bepaling is ook nooyt naderhand geschiet. Thans bestaat de geheele gemijnten in vijftien personen, waarvan er actueel thien, te weten 7 pastoors en 3 onderpastoors, in Holland zijn ... alhier in Braband vijf religieusen». Op bladzijde 16 vermeldt hij ook nog: «Item hebben wij al noch voor den dienst van het huys (te Vilvoorde) 4 domestieken». De abdij had toen en nog lang daarna geen broeders-conversen. De pastoors leefden verspreid op hun pastorieën, die, zoals vanouds, eigendom waren van de abdij. De pastorie, die altijd in het bezit was gebleven van de abdij was die van Bokhoven. De provisor schrijft hierover: «Een huys met hof bekend onder de naam pastorije, gelegen in de souverijne heerlijk-

heyd van Bockhoven, dienende voor wooning van onsen confreer pastor aldaer, ongenumeroteert, waarvan wij geene revenuen trecken». Deze «confreer» was Joannes Wilhelmus Hockx. Hij was tevens deken van het district Heusden. «Dit Huys», zo noteert Van Herck verder, «hebben wij noch van onse eerste fundatie tot Berne in Holland naer de reductie (of inname van Den Bosch in 1629) blijven behouden». Maar de pastorieën van Lithoijen en Heeswijk heeft de abdij na de reductie door koop weer in bezit gekregen. Met de pastorie van Heeswijk zal wel bedoeld zijn «het slotje», dat men in 1785 tegen betaling van 7.200 gulden heeft teruggekocht. Momenteel vormt «het slotje» een onderdeel van de huidige abdijgebouwen te Heeswijk. Wonderlijk genoeg worden de pastorieën van Berlicum en van de andere Bernse parochies niet genoemd.

*
* *

De door de provisor opgestelde staat van inkomsten en uitgaven over het jaar 1786 is vooral van belang, om de omvang van de bezittingen van de abdij te kennen. Het verwerven van al deze goederen en bronnen van inkomsten is mogelijk geworden dank zij de schadevergoeding, die de Staten op 26 november 1648 na de confiscatie van alle bezittingen besloten hadden uit te keren, zolang de leden van de abdij, die toen daartoe behoorden, leefden. De eerste twee jaar ontving men 16.600 gulden. Met dit geld is men zeer economisch omgesprongen.

In het onderhavige stuk maakt de provisor onderscheid tussen de goederen en andere bronnen van inkomsten in de Meierij van 's-Hertogenbosch en die in Vilvoorde en omgeving.

Voor wat de Meierij betreft had de abdij in Lithoijen de helft van de «grove en smale thiende». Deze brachten na aftrek van lasten en onkosten 471-6-1 op. Het eerste cijfer geeft het aantal guldens aan, het tweede het aantal stuivers (20 stuiver was een gulden), en het derde cijfer het aantal penningen (10 penningen was een stuiver). Verder was de abdij in Lithoijen eigenares van 12 morgen land, ook weer door koop verkregen. In Heeswijk had de abdij revenuen uit «Een huys met 3 mergen land, de mate is 16 voeten Rhijnlands de roede» en «een huys met 2 1/2 mergen land».

In Vilvoorde en omgeving had de abdij de volgende huizen en landerijen gekocht. Vooreerst «een huys met hof door ons eygen selven bewoont, thans bekend onder de naam van de refugie van Berne,

ongenumereert, gelegen in de stad en regtsgebied van Vilvoorden». Vervolgens «een huys met hof genaamt den Eenhoorn». Nog «een huys sonder hof genaamt den Moriaan» en «een huys sonder hof onder geenen naam bekend». Deze laatste drie huizen en het huis in Heeswijk werden verhuurd en brachten samen na afkorting der lasten 208-12-6 op. Onder Vilvoorde bezat de abdij bovendien «een pachthof sonder naam of nomber, waaraan 17 bunder 2 dagwand 54 roede bouwland mate 18 $\frac{1}{3}$ voet ... in huer uytgegeeven voor eene jaarlijkse summe van 494-8-0» en «een huys sonder naam of nomber ... waaraan annex 3 dagwanden bouwland in huer uytgegeeven voor eene jaarlijkse summe van 43-0-0». Een dagwand is een landmaat, zoveel land als men op een dag kan ploegen, een $\frac{1}{4}$ bunder. Verder had de abdij onder Vilvoorde twaalf stukken bouwland, variërend in grootte, vier stukken weiland en drie percelen bos, die allemaal werden verhuurd. Ook buiten Vilvoorde had men veel grond aangekocht, in Schaerbeek bij Brussel, in Perk, Berg, Erps, Machelen, Weerde bij Zemst, plaatsen niet ver van Vilvoorde gelegen.

De inkomsten beperkten zich niet tot wat de huren en pachten opbrachten. Heel veel geld was tegen rente op allerlei manieren uitgezet in Brussel, Vilvoorde, Machelen, Zemst, Eppetegem, Perk, Grimbergen, Melsbroek, Berg, Steenokkerzeel, Nederokkerzeel, Kampenhout, Humbeek, Humelgem, Wolvertem en Tisselt, plaatsen in een kring rondom Vilvoorde gelegen. Alle bezittingen brachten in het afgelopen jaar 5563-1-9 op. Na aftrek van de passieve interesten bleef er een netto inkomen over van 5526-11-5.

Tegenover deze inkomsten stonden de volgende uitgaven en lasten: de abt ontving 1200 gulden; de 7 pastoors en de drie onderpastoors samen 1000 gulden; de vier andere in Brabant vertoevende religieusen samen 1600 gulden; de knechten 576 gulden. Vervolgens moest de abdij bijdragen voor het onderhoud van de drie volgende personen: Philippine Le Clerq, Philippus Strengmans en N. Cugnot. Men noemde deze bijdragen «pain d'abbé», abt- of abdijsbrood, een van hogerhand opgelegde verplichting aan bepaalde personen een bijstand te verlenen, en bedroegen 300 gulden. Verdere lasten waren onderhoud en reparatie van de gebouwen tot een bedrag van 661-19-0.

Het totaal der netto inkomsten was 5526-11-5

Het totaal der lasten 5337-19-0

Het batig saldo bedroeg dus 188-12-5

Dit mager batig saldo liet verdere vermeerdering van de bronnen van inkomsten niet toe.

Aan het slot van zijn rekening en verantwoording schrijft de provisor: «Ick ondergeteekende bevestigt, dat mijne tegenwoordige declaratie waaragtig en naukeurig is in alle hare punten en artikelen». Toch is zijn optelling van de bedragen niet feilloos. Maar het gaat om te verwaarlozen kleine verschillen.

Deze volledige rekening en verantwoording is een van de laatste en daarom van belang. Het verblijf in Vilvoorde werd steeds penibeler. In 1795 werden de Oostenrijkse Nederlanden bij Frankrijk ingelijfd. Tegen het einde van het daaropvolgende jaar hebben abt Jacobus Grevers en zijn medebroeders Vilvoorde voorgoed verlaten. De Abdij van Berne ging opnieuw een onzekere toekomst tegemoet.

G. van der Velden. O. Praem.